

Poslednjih godina, Rumunija je bila svedok zabrinjavajućeg porasta slučajeva degradacije životne sredine i kršenja zakona o zaštiti prirode. Ovaj trend ima značajne implikacije ne samo na prirodno nasleđe zemlje, već i na vladavinu prava. Pored toga, to predstavlja izazove za ekološke organizacije i građane koji se zalažu za očuvanje prirode. **Dugo sporna mala hidroelektrana na reci Taia je istaknuti primer.**

Smeštena u planinama Sureanu u okviru zaštićenog područja Natura 2000, hidroelektrana na reci Taia naišla je na otpor od strane ekologa od kada su se planovi za projekat prvi put pojavili 2008. U maju 2023.godine, ekolozi su bili meta strateških tužbi protiv učešća javnosti (SLAPP), taktika koja se koristi za zastrašivanje i učutkivanje ekoloških organizacija i građana koji se zalažu za zaštitu ključnih ekosistema.

Ali pre nego što uđemo u dugotrajne pravne sporove oko ovog projekta, treba napomenuti da je doprinos hidroenergetskog projekta Taia proizvodnji energije u Rumuniji, zanemarljiv.

Sa instaliranim kapacitetom od 3,78 megavata (MV), elektrana u najboljem slučaju obezbeđuje samo 0,018 odsto godišnje proizvodnje električne energije u Rumuniji, čak i bez razmatranja kako bi [klimatske promene](#) i nedostatak vode u reci uticali na to.

Zamena postrojenja sa oko 1.700 pojedinačnih fotonaponskih instalacija od 5 kilovata (kV) ne samo da bi unapredila zaštitu životne sredine, već bi takođe povećala energetske i ekonomsku otpornost na nivou domaćinstva.

Istorija regresije

Saga datira iz 2008. godine kada je italijanskom investitoru SC Hidro Clear SRL dodeljeno 400 kvadratnih metara zemljišta za izgradnju male hidroelektrane na reci Taia. Planovi za rad fabrike uključivali su preusmeravanje vode iz dva izvora, reka Valea Popii i Auşelu, u podzemni cevovod od 7,5 kilometara.

Nakon toga, Hunedoara Agencija za zaštitu životne sredine (APM Hunedora) sprovela je proces skrininga kako bi procenila potencijalni uticaj projekta na životnu sredinu. Njihovom odlukom o skriningu, izdatom 2009. godine, utvrđeno je da projekat ne zahteva procenu uticaja na životnu sredinu ili odgovarajuću procenu. Međutim, ova odluka je bila u suprotnosti sa ključnim direktivama EU, uključujući Okvirnu direktivu o vodama, koja zahteva od država članica da zaštite, obnove i spreče propadanje vodnih tela, kao i sa Direktivom o proceni uticaja na životnu sredinu, direktivama o pticama i staništima.

U oktobru 2009. godine, opština Petrila je potpisala ugovor o javno-privatnom partnerstvu sa SC Hidro Clear, iako je zaštićeno područje Gradistea Muncelului-Cioclovina, koje se delimično nalazi u okviru lokacije fabrike, zvanično proglašeno je kao područje Natura 2000, osam meseci ranije.

Kako je istakao Calin Dejeu, vodeći aktivista za ovaj slučaj i član Međunarodne unije za

očuvanje prirode (IUCN), u svojim brojnim otvorenim pismima državnim institucijama i čestim intervencijama u medijima, prioritarno stanište koje se nalazi uzvodno od Taia Klisura je bespravno posećena 2013. godine. Ali tek 2015. godine je Agencija za zaštitu životne sredine Hunedoare izdala ekološku dozvolu za izgradnju projekta. Hidroelektrana je na kraju izgrađena i počela je da radi nelegalno do 2017. godine kada je sud u Hunedoari proglasio ekološku dozvolu i odluku o skriningu ništavnim. Međutim, ovo očigledno kršenje vladavine prava nije izolovan incident.

Evropska komisija je 2015. godine pokrenula sudski postupak protiv Rumunije u vidu postupka za kršenje prava, zbog nepoštovanja zakonodavstva EU o zaštiti voda i biodiverziteta. Procedura se posebno odnosila na izgradnju 17 malih hidroelektrana, uglavnom na rekama u ekološki osetljivim oblastima planine Fagaras. Uprkos iscrpnoj naknadnoj analizi svih 17 projekata, pravni postupci su još uvek u toku.

Pravni izazov prihvaćen, ali ne zadugo

Bankwatch Romania je 2016. godine pokrenuo pravni spor protiv odluke o skriningu i ekološke dozvole. U Tribunalu u Hunedoari, prvostepenom sudu, oba upravna akta su poništena. Ovu presudu je kasnije potvrdio kao konačnu Apelacioni sud Alba Julije 2018. godine. Kao deo konačne odluke, sud je takođe naložio vraćanje reke Taia i pogođenog područja u prvobitno stanje. Međutim, nijedna od ovih naredbi do danas nije sprovedena. Nakon odluke suda, rad u fabrici je prestao, omogućavajući reci Taia da ponovo teče slobodno.

Međutim, na zaprepašćenje svih koji su neumorno radili na slučaju, u martu 2022. godine, Agencija za zaštitu životne sredine Hunedoare pokrenula je proces ponovnog izdavanja dozvola za malu hidroelektranu, uz jasno kršenje res-judikata (stvar o kojoj je presudio nadležni sud i iste stranke ne mogu dalje da ga vode.) i potpuno nepoštovanje odluke pravosnažnog suda iz 2018. godine. U avgustu iste godine, nezakonito su ponovo izdali ekološku dozvolu za projekat. Kao odgovor, rumunske organizacije za zaštitu životne sredine Bankwatch Romania i Agent Green zvanično su osporile taj potez. Uz podršku kampanje koju vodi rumunska organizacija civilnog društva Declic sa ciljem zaštite Natura 2000 lokacije i reke Taia, slučaj je iznet na sud.

U maju 2023. godine, Tribunal u Bukureštu je već doneo odluku. Tokom postupka, promoteri hidroenergetskog projekta Taia, koju predstavlja jedna od najvećih rumunskih advokatskih kancelarija, podneli su hiljade stranica ekoloških procena. Značajno je da su ove procene sprovedene van odgovarajuće zakonske procedure za izdavanje dozvola za postrojenje i tokom perioda kada je fabrika obustavljena sa radom (između 2019. i 2021. godine). Pored toga, procene su sprovedene na način koji je isključio inkluzivne i participativne

doprinosu zainteresovanih strana i članova javnosti, što je u suprotnosti sa principima Arhuske konvencije i Direktivom EU o proceni uticaja na životnu sredinu.

Promoteri projekta su neiskreno tvrdili da je Evropska komisija dala prioritet naknadnoj evaluaciji projekta kako bi ubrzala tekući postupak za kršenje prava. U stvarnosti, međutim, praksa EU uključuje procenu uticaja nakon projekta sa ciljem da se identifikuju radnje koje treba preduzeti da bi se popravili ili nadoknadili svi nepredviđeni uticaji u nedostatku ex-ante? procene. Ovo ne podrazumeva dobijanje svih potrebnih dozvola i ovlašćenja za ponovno pokretanje projekta.

Samo nekoliko meseci nakon suđenja, u zbunjujućem preokretu, sudija je odlučio da odbije zahteve nevladinih organizacija za suspendovanje i oduzimanje ekološke dozvole, čime je u potpunosti poništio presudu iz 2018. godine. Sudija je takođe odobrio advokatske troškove promotera u tačnom iznosu od 179.517 RON (oko 36.000 evra), ne obazirući se na okvirne tarife koje se primenjuju na sudu.

U obrazloženju suda, sastavljenom neuobičajeno brzo za manje od dve nedelje, navedena je vrednost investicije kao opravdanje za odobravanje pravnih troškova odbrane. Sasvim osim prevelikog nadoknade, vrednost investicije nema nikakve veze sa obimom posla koji je obavio pravni tim promotera. Ova odluka je značajna, jer ne samo da ekološke neprofitne organizacije u Rumuniji stavlja u značajan finansijski nedostatak, već i ograničava njihovu sposobnost da se takmiče i obavljaju svoj posao.

Implikacije SLAPP-a na nevladine organizacije i životnu sredinu

Malo je verovatno da će ovo biti poslednji put da vidimo pozadinu ovog slučaja, s obzirom da su Bankwatch Romania i Agent Green među najaktivnijim ekološkim organizacijama u Rumuniji kada je u pitanju odbrana životne sredine na sudu. Ali ovaj najnoviji zaokret je prilično eskalacija ako uzmemo u obzir širi kontekst neliberalnog zakonodavnog paketa koji je nedavno podnela rumunska vlada sa ciljem da zastraši civilno društvo i spreči ih da ostvare svoja prava na sudu, uključujući značajne finansijske troškove do 10.000 evra za osporavanje upravnih akata.

Podsetimo i da su nevladine organizacije krajem 2021. godine bile cinično žrtveno jagnje kada su pozvane da se pojave pred skupštinskom istražnom komisijom o uzrocima nedavnog značajnog povećanja cena energenata. Možemo samo pretpostaviti, dakle, da je u slučaju hidroelektrane na reci Taia, ekološkim organizacijama određen SLAPP u lice.

Uprkos težini ovih kršenja zakona i očiglednom nepoštovanju prema prirodi i dobrobiti ove i budućih generacija, ekološki aktivisti, građani i stručnjaci koji stoje uz njih neće biti zastrašeni. Oni će nastaviti da dokumentuju stanje reke Taia, zajedno sa zaštićenim prirodnim područjima čiji je deo, kao i drugim rekama i prirodnim lokalitetima koji su

ugroženi u [Rumuniji](#). I oni će nastaviti da skreću pažnju [Evropskoj komisiji](#) i svim evropskim institucijama koje imaju moć da ih zaštite. Ovaj novi antidemokratski i antievropski međustranački trend u Rumuniji mora biti zaustavljen.